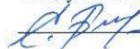

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри психології
протокол № 1 від 25 серпня 2021 р.
завідувач кафедри
 професор Олена БЛИНОВА

СИЛАБУС ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

**БК 4.4. ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ**

Освітня програма «Психологія»,
Третій (освітньо-науковий) рівень
Спеціальність 053 Психологія
Галузь: 05 Соціальні та поведінкові науки

Херсон 2021

Назва навчальної дисципліни/освітньої компоненти	Психологічні засади інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень
Кількість кредитів / годин	5 кредитів / 150 год.
Викладач (і)	Яковлева Світлана Дмитрівна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри спеціальної освіти
Посилання на сайт	https://www.kspu.edu/About/Faculty/IPHS/ChairGenSocialPsychology.aspx
Контактний тел.	(050) 396-14-70
Е-mail викладача	cdyakovleva@gmail.com
Графік консультацій	за запитом здобувачів

1. Анотація курсу

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Психологічні засади інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія.

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологічні засади інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами» дати психологу сучасні знання про особливості психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, про механізми перебігу психічних процесів, пов'язаних з порушенням психіки, визначити корекційно-розвивальні підходи та методи діагностики, які необхідно застосовувати в умовах інтегрованого та інклюзивного навчання закладів загальної освіти.

2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- формування понятійно-термінологічної бази інтегрованого та інклюзивного навчання;
- висвітлення науково-теоретичних основ побудови процесу інклюзивного навчання та виховання дітей з вадами психофізичними розвитку за кордоном і в Україні;
- формування знань про роль психолога у системі інтегрованої та інклюзивної освіти дітей з вадами психофізичного розвитку;
- формування знань, вмінь і навичок здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини, що потребує корекції психофізичного розвитку, в умовах інтегрованого та інклюзивного навчання;

- формування знань і вмінь роботи з батьками інтегрованих дітей.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної, у тому числі дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних психологічних знань та професійної психологічної практики.

Загальні компетентності:

ЗК 7. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Фахові компетентності:

ФК 3. Дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики, міжкультурної толерантності та керуватися загальнолюдськими цінностями.

ФК 6. Здатність до професійної діяльності у галузі прикладної психології та ефективного надання психологічних послуг.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
ПРН-8. Демонструвати прихильність до норм професійної етики, міжкультурної толерантності, професійних цінностей у науковій / практичній діяльності. ПРН-12. Володіти навичками надання професійної психологічної допомоги у різних життєвих ситуаціях.	Лекція; дискусія; виконання творчого завдання: експертиза програм емпіричних досліджень	Поточний контроль Підсумковий контроль

5. Програма курсу на поточний навчальний рік

Кількість кредитів / годин	Лекції (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
5 / 150	26	24	100

6. **Технічне й програмне забезпечення/обладнання:** лекційний матеріал, методична розробка, тести, ситуаційні завдання, мультимедійне обладнання.

7. **Політика курсу.** Для успішного складання підсумкового контролю з дисципліни вимагається 100 % відвідування занять як лекційних, так і семінарських. Пропуск понад 25% занять без поважної причини буде оцінено як FX. Високо цінується академічна доброчесність.

8. Схеми курсу

Тематичний план

№ з/п	Теми занять	Форма роботи	Кількість годин
Модуль 1. Організаційно-методичне забезпечення розвитку інклюзивної освіти			
Тема 1	Тема 1: Інклюзія як психолого-педагогічна проблема <i>План:</i> 1. Поняття «інклюзії» та «інтеграції». 2. Мета та завдання курсу. 3. Погляди суспільства на проблему інклюзивної освіти.	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год
Тема 2	Тема 2. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти. <i>План:</i> 1. Основні правові документи в галузі інклюзивної освіти 2. Зміст Саламанської декларації. 3. Законодавчі акти України щодо освіти дітей з особливими освітніми потребами	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год
Тема 3	Тема 3 Досвід інклюзивної освіти за кордоном. <i>План:</i> 1. Інклюзивна освіта в країнах Європи 2. Інклюзивна освіта Канади та США.	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год
Тема 4	Тема 4: Програми раннього супроводу дітей з ООП <i>План:</i> 1. Поняття раннього втручання як комплексної системи допомоги дітям з ООП 2. Програми раннього втручання в Україні і за кордоном.	Лекція	2 год
Тема 5	Тема 5. Інклюзія в закладах дошкільної освіти <i>План:</i> 1. Організація інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти 2. Стан готовності педагогів до роботи в інклюзивному просторі.	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год

Тема 6	Тема 6. Інклюзія в закладах загальної середньої освіти <i>План:</i> 1. Особливості організації інклюзивної освіти на основі законодавчих нормативних документів 2. Компоненти психологічної готовності педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год
Модуль 2. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами різних нозологічних форм			
Тема 7	Тема 7. Робота з дітьми з розладами слуху. <i>План:</i> Класифікація розладів слуху. Види шкіл для дітей з слуховою депривацією. Робота психолога з дітьми з порушенням слухової функції. Схема вивчення дітей, які мають недоліки слуху.	Лекція	2 год
Тема 8	Тема 8. Робота з дітьми з розладами зору. <i>План:</i> Психічні процеси дітей з порушенням зорової функції. Причини неуспішності слабозорих дітей. Схема вивчення дітей, що мають вади зору. Методики для роботи з дітьми, які мають порушення зорової функції.	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год
Тема 9	Тема 9. Робота з дітьми з затримкою психічного розвитку. <i>План:</i> 1. Поняття ЗПР та її причини. Класифікація ЗПР. 2. Стан психічних функцій дітей з ЗПР. 3. Схема вивчення дитини з ЗПР. 4. Тест Векслера для оцінки інтелекту дітей з ЗПР з метою диференціальної діагностики стану інтелектуального розвитку.	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год
Тема 10	Тема 10. Робота з дітьми з розладами функцій опорно-рухового апарату. <i>План:</i> 1. Класифікація форм ДЦП. 2. Особливості деяких форм ДЦП. 3. Розлади когнітивних функцій при ДЦП. 4. Завдання психологічного коригування пізнавальних процесів при порушеннях опорно-рухового апарату.	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год
Тема 11	Тема 11. Робота з дітьми з розладами мовлення. <i>План:</i> 1. Причини розладів мовлення.	Лекція Практичне	2 год 2 год

	2. порушення мовлення, які найчастіше зустрічаються в дітей. 3. Схема вивчення дитини з розладами мовлення. 4. Головні принципи коригувальної роботи з дітьми з розладами мовлення.	заняття	
Тема 12	Тема 12. Робота з дітьми з порушенням розумового розвитку. <i>План:</i> 1. Форми олігофренії. 2. Розлади психічної діяльності в дітей з порушенням розумового розвитку. 3. Індивідуальний підхід у навчанні дітей з порушеним інтелектом. 4. Психокорекційна робота з дітьми з порушенням розумового розвитку.	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год
Тема 13	Тема 13. Робота з дітьми з розладами емоційно-вольової сфери та з відхиленнями у поведженні. <i>План:</i> 1. Розлади емоційно-вольової сфери. 2. Групи ризику делінквентної поведінки. 3. Діти з аутичним спектром проявів. Ознаки аутизму. 4. Завдання та напрями роботи з дітьми з відхиленнями у поведженні. 5. Коригувальна робота дезадаптивної поведінки.	Лекція Практичне заняття	2 год 2 год

7. Система оцінювання та вимоги

Політика щодо подолання академічної неуспішності: негативну оцінку можна підвищити, для цього здобувачеві надається одна спроба. Якщо здобувач не засвоїв тему, пропустивши з поважної причини заняття, він може одержати консультацію у викладача та скласти тему. Ідентичні роботи, представлені різними здобувачами не оцінюються (зараховується 0 балів за кожну роботу). Додаткові бали (максимально 10) здобувач може набрати за рахунок неформальної освіти в межах освітньої траєкторії курсу (проходження вебінару, курсу підвищення кваліфікації тощо з одержанням відповідного сертифіката та наданням покликання на веб-сторінку). Підсумкова оцінка за вивчення освітньої компоненти складає 100 балів (за аудиторну роботу – 40 балів, за самостійну – 20 балів, екзамен – 40 балів). Максимальний бал за заняття здобувач одержує у разі вільного володіння матеріалом зі всіх питань плану заняття, спеціальною термінологією, активної участі в обговоренні питань та виконання завдань за планом заняття, при цьому висловлює аргументовано власну думку щодо досліджуваного явища, аналізує, співставляє та порівнює, використовує додаткові джерела інформації.

Змістовий модуль 1. Організаційно-методичне забезпечення розвитку інклюзивної освіти – 30 балів, з яких 20 – аудиторна робота (по 5 балів за практичне заняття, з урахуванням коефіцієнту 0,75), 10 – самостійна.

Змістовий модуль 2. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами різних нозологічних форм – 30 балів, з яких 20 – аудиторна робота (по 5 балів за практичну роботу, з урахуванням коефіцієнту 0,75), 10 – самостійна.

Екзамен – 40 балів.

Критерії оцінювання здобувачів на практичних заняттях

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів
5	відмінно	Відповідь або виконання завдання характеризується правильністю та повнотою без допомоги викладача. Здобувач вільно володіє термінологією з теми, логічно викладає матеріал, може самостійно навести приклади із власних спостережень, провести порівняльний аналіз явищ, що висвітлюються. Рівень відповіді або виконання завдання є творчим.
4	добре	Відповідь або виконання завдання характеризується повнотою з незначними огріхами, що виправляються здобувачем самостійно без надання допомоги з боку викладача. Здобувач володіє матеріалом з теми, використовує терміни, може дати їм визначення. Викладення матеріалу з теми є чітким, логічним з наведенням прикладів із власних спостережень, використанням знань із суміжних дисциплін. Порівняльний аналіз явищ, що висвітлюються, виконує за допомогою консультації викладача (за навідними питаннями). Рівень відповіді або виконання завдання є продуктивним.
3	задовільно	Відповідь або виконання завдання характеризується неповнотою і проводяться за допомогою консультації викладача. Здобувач неточно використовує терміни або зазнає труднощів під час характеристики визначень ключових понять теми. Під час проведення порівняльного аналізу досліджуваного явища спостерігається порушення логічності та точності. Необхідна консультативна допомога з боку викладача. Рівень відповіді або виконання завдання є репродуктивним.
2	задовільно	Відповідь або виконання завдання характеризується фрагментарністю і є можливими тільки за умови надання консультативної допомоги викладача. Здобувач частково володіє матеріалом з теми, не користується ключовими термінами, не може самостійно навести приклади із власних спостережень. Викладення матеріалу відбувається на репродуктивному рівні зі значною кількістю огріхів та

		неточностей під керівництвом викладача
1	незадовільно	Відповідь або виконання завдання характеризується неправильністю та фрагментарністю, відбуваються під керівництвом викладача. Теоретичний матеріал, передбачений робочою програмою курсу, засвоєно частково, необхідні практичні уміння не сформовано.

Критерії оцінювання самостійної роботи здобувачів

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів
10	відмінно	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду роботи. Здобувач системно володіє матеріалом і може презентувати його перед аудиторією, у тому числі і за допомогою НІТ, має власну думку щодо викладеного матеріалу, здатен її аргументувати, робить висновки
9	добре	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду роботи. Здобувач володіє матеріалом і може презентувати його перед аудиторією.
8	добре	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду роботи. Здобувач може доповісти основні положення проведеної роботи без глибинного аналізу, узагальнення матеріалу та підведення підсумків.
7	задовільно	Завдання виконано вчасно, його зміст поверхнево або фрагментарно розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду роботи. Здобувач не проводить аналізу джерел, з яких було отримано інформацію, не здатен узагальнити та систематизувати матеріал, зазнає труднощів під час презентації проведеного дослідження перед аудиторією.
6	задовільно	Завдання виконано вчасно, його зміст є дублюванням відомих джерел інформації. Відсутня будь-яка аналітична обробка представленої інформації. Здобувач на репродуктивному рівні з помилками відтворює матеріал, не може презентувати його перед аудиторією.
0-5	незадовільно	Завдання виконано невчасно і є дублюванням відомих джерел інформації. Оформлення не відповідає вимогам, що висуваються до даного виду робіт. Здобувач не орієнтується у змісті

		представленого матеріалу. Завдання не виконано або не дотримано кодексу доброчесності
--	--	---

Екзамен (40 балів)

Критерії оцінювання відповіді здобувача на екзамені

Кількість балів	Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів
38-40	відмінно	Відповідь характеризується повнотою, глибокими, системними знаннями, вільним використанням термінології з наведенням прикладів та розкриттям теоретичних та методичних засад подолання недорозвинення мовлення у дітей. Під час викладення матеріалу здобувач використовує знання із суміжних дисциплін, зокрема з логопедії. Рівень відповіді – творчий.
35-37	добре	Відповідь характеризується повнотою, глибокими, системними знаннями, вільним використанням термінології з наведенням прикладів та розкриттям теоретичних та методичних засад подолання недорозвинення мовлення у дітей. Викладення матеріалу відбувається на продуктивному рівні.
32-34	добре	Відповідь характеризується повнотою засвоєння теоретичного матеріалу. Знання здобувача є достатніми для розкриття питання, він вільно користується термінологією, може розкрити методичні засади подолання недорозвинення мовлення у дітей, Допущені огріхи та помилки виправляє самостійно. Рівень відповіді – репродуктивний.
29-31	задовільно	Відповідь характеризується повнотою засвоєння теоретичного матеріалу. Здобувач відтворює основний матеріал за поданою викладачем схемою, засвоєні знання не може самостійно пов'язати із практичною діяльністю. Рівень відповіді - репродуктивний
20-28	задовільно	Відповідь характеризується фрагментарністю, неповнотою засвоєння теоретичного матеріалу. Викладення матеріалу відбувається з численними огріхами та порушенням логіки, на репродуктивному рівні.
0-19	незадовільно	Відповідь відсутня або не відображає зміст питань.

9. Шкала оцінювання у ХДУ за ЄКТС

Сума балів /Local grade	Оцінка ЄКТС		Оцінка за національною шкалою/ National grade	
			для екзамену, диференційованого заліку, курсового проєкту (роботи)	для заліку
90 – 100	A	Excellent	Відмінно	Зараховано / Passed
82-89	B	Good	Добре	
74-81	C			
64-73	D	Satisfactory	Задовільно	
60-63	E			
35-59	FX	Fail	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано / Fail
1-34	F		Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

10. ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Здобувачі у навчанні керуються «Положенням про академічну доброчесність учасників освітнього процесу ХДУ (наказ від 06.04.2021 №419-Д) <http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/?id=c158569d-2e0d-493a-8b2c-545cee8d28a6>;

11. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна

1. Базима Н.В., Качуровська О.Б., Коломієць Ю.В., Мартиненко І.В. Дитина з труднощами в навчанні в інклюзивному класі. К.: ДІА, 2019.
2. Брембаті Ф., Доніні Р. Специфічні розлади розвитку дитини та процес навчання: посібник. Харків: Ранок, 2019.
3. Дети с острым церебральным параличом. Руководство по образованию / Под ред. Хеннинг Рай и Мириам Скъюртен. М. 1989. 154 с.
4. Діти з особливостями розвитку в звичайній школі [автор-укладач Л.В. Туріщева]. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 111с. (Серія «Психологічна служба школи»).

4. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навчально-методичний посібник [кол. автор.; за заг. ред. С.П. Миронової]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
5. Ілляшенко Т.Д. Аномальна дитина в школі: навчально-методичний посібник. К.: ІСДО, 1995. 120 с.
6. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Педагогічні технології інклюзивного навчання. – Харків: Кенгуру, 2018.
7. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. К.:2011. 274 с.
8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів. Київ, 2010. 96 с.
8. Коррекционно-педагогическая работа в школе для детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата / Под ред. И.А. Смирновой. СПб. 2000.
9. Логопедія: Підручник, друге видання перероблене та доповнене / За ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово». 2010. 672 с.
10. Лорман Т. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практ. посіб. / Т. Лорман, Дж. Дешлер, Д. Харві; пер. з англ. – К.: СПД–ФО Парашин І.С., 2010. – 296 с.
11. Мастюкова Е.М. Особенности личности учащихся с церебральным параличом. Психология детей с отклонениями и нарушениями психологического развития: Хрестоматия. СПб., 2001.
12. Матвеева М.П., Миронова С.П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський державний університет. 2008. 204 с.
13. Матвеева М.П., Гаврилов О.В., Миронова С.П. Основи корекційної педагогіки: навчальний посібник / за заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський державний університет. 2010. 264 с.
14. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2016. 164 с.
15. Мони́на Г.Б., Лютова-Робертс Е.К., Чутко Л.С. Гиперактивные дети: психолого-педагогическая помощь: Монография. СПб.: Речь, 2007. 186 с.
16. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок. Пути помощи. М.: Теревинф, 2012. 288 с.
17. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 224 с.
18. Шипицына Л.М., Иванов Е.С., Данилова Л.А., Смирнова И.А. Реабилитация детей с проблемами в интеллектуальном и физическом развитии. СПб. 1998. 132 с.
19. Яковлева С.Д. Шляхи та засоби попередження неуспішності навчання учнів із вадами інтелекту (друге повідомлення). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Херсон, 2017. № 5. Т. 2. С.193-197.
20. Яковлева С.Д. «Психологічний супровід дітей з порушенням психофізичного розвитку (нейрофізіологічний підхід). *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*: вип. 13 / за ред. О. Гаврилова, В. Синьова. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори – 2006», 2019. С. 351-359.

21. Яковлева С.Д. Вплив емоційно-мотиваційної сфери на навчальну діяльність дітей з порушеним інтелектом. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка*. Вип. 38: Збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2019. С. 214–223. DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2019.38.31
22. Яковлева С.Д. Слободянюк Г.В. Взаємодія вчителя та асистента вчителя початкових класів інклюзивної освіти у світлі концепції «Нова українська школа». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2019. Вип. 4. С.276-282.
23. Яковлева С.Д., Фроленкова Л.М. Практикум. Мовленнєві і сенсорні системи та їх порушення: Практикум з робочим зошитом. 2020. 120 с.
24. Svitlana Yakovleva Digital didactics as a new model in the theory of education. *Revista Inclusiones. Volumen 7 / Número Especial / Abril – Junio 2020*. pp. 257–275. Web of Science

Додаткова:

25. Бадалян Л.О., Журба П.А., Тимонина О.В. Детский церебральный паралич. К., 1998. 200 с.
26. Колупаєва А. А., Савчук Л.О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: Наук.-метод. посіб. видання доповнене та перероблене, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 273 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
27. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навч.-метод. посібник. К.: «АТОПОЛ». 2010. 96 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
28. Колупаєва А.А., Софій Н.В., Найда Ю.М. та інш. Інклюзивна школа: Особливості організації та управління: Навч-метод. посібник / за заг. ред. Даниленка Л.І. 2-ге видання, стереотипне. К.: ФОП Парашин І.С., 2010. 128 с.
29. Колупаєва А.А. Педагогічні умови інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. К.: Педагогічна думка, 2007. 458 с.
30. Обухівська А.Г., Ілляшенко Т., Жук Т. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі. К.: Редакція загальнопед. газет, 2012. 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
31. Освіта Полтавщини назустріч дітям (з досвіду впровадження інклюзивної освіти у навчальних закладах області) / [упорядник І.О. Калініченко]. Полтава: ПОШПО, 2012. 62 с.
32. Питання догляду за особами з розумовою відсталістю в сучасній дефектології: Навч. посіб. [укладач Л.М. Руденко]. К.: «ДІА» 2007. 128 с.
33. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навч. метод. посіб. / за заг. ред. Колупаєвої А.А. К.: ТОВ ВПЦ «Літопис ХХ». 2010. (Серія «Інклюзивна освіта»: у 9 книгах).
34. Селигман М., Дарлинг Р. Обычные семи – особые дети [пер. с англ.]. М.: Теревинф, 2007. 368 с.
35. Чеботарьова О.В. Методичні рекомендації з досвіду роботи щодо організації та проведення індивідуального навчання вдома з учнями, які мають вади у психічному чи фізичному розвитку К., 2000. 32 с.
36. Шипицына Л.М., Мамайчук И.И. Психология детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Гуманит. издат. центр ВЛАДОС. 2004.

Интернет-ресурси

1. <http://knowledgeloom.org/pd>
2. www.includingsamuel.com
3. www.includingsamuel.com/screenings/host
4. www.IncludingAllKids.org
5. www.includingsamuel.com
6. www.includingsamuel.com/resources
7. <http://groups.to/includingsamuel/>
8. www.includingsamuel.com/screenings/host